

بررسی فقهی و اخلاقی پدیده بی‌غیرتی در فضای مجازی؛

علل، آثار و راهکارهای درمان

ام‌البنین مقتدایی^۱ | مهدیه نجف‌پور^۲

چکیده

ظهور فضای مجازی در عصر حاضر با وجود داشتن جنبه‌های مثبت، می‌تواند زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی و روانی فراوانی باشد. یکی از آسیب‌های فضای مجازی، ظهور پدیده بی‌غیرتی است که سبب می‌شود افراد درگیر با آن، دچار اختلال شخصیتی شوند و به خود یا خانواده خود اجازه بدهد که داده‌های مستهجن از خود یا اطرافیان را در این فضا به نمایش بگذارند یا به تماشای صحنه‌های غیراخلاقی در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بنشینند. از آنجاکه افراد، خانواده‌ها و جامعه از این پدیده غیراخلاقی، دچار آسیب جدی می‌وند، شناسایی علل، آثار و درمان آن بسیار مهم است. لذا این مقاله با تکیه به آیات و روایات و برخی ادله روان‌شناختی، با هدف شناسایی و بیان علل بی‌غیرتی در فضای مجازی و آثار اخلاقی و حقوقی ناشی از آن، به ایجاد برنامه‌ریزی برای پیشگیری و درمان این آسیب می‌پردازد تا در سایه قانون، فقه و قرآن، با ایجاد امنیت روانی در خانواده و جامعه، از بروز بی‌غیرتی و بزهکاری در فضای مجازی کاسته شود. داده‌های این مقاله به‌صورت کتابخانه‌ای از منابع فقهی، حقوقی تهیه شده و به روش تحلیلی و توصیفی تدوین گردیده است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، بی‌غیرتی، علل بی‌غیرتی، آثار بی‌غیرتی، درمان بی‌غیرتی

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران

ایمیل: omolbaninmoqtadaei@gmail.com

۲. دانشجوی ارشد حقوق جزا، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران

مقدمه

غیرت از صفات خداوند متعال بوده و هر غیوری را دوست دارد^۱ و از غیرت اوست که بدکاری‌ها - چه پیدا و چه پنهان - را حرام کرده است.^۲ (کلینی، ۱۳۶۷، ۵: ۵۳۵) بنابراین مؤمن که نماینده صفات خداوند است،^۳ (کلینی، ۱۳۶۷، ۱: ۱۳۴) باید دارای این صفت باشد؛ چنانکه در کلام امیرالمؤمنین^(ع) بیان شده که هر کس غیرت نورزد، دلش وارونه است.^۴ (مجلسی، ۷۹، ۱۴۰۳: ۱۱۵) اسلام مردان را به غیرت؛ یعنی احساس مسئولیت نسبت به ناموس خود، دستور می‌دهد و بی‌غیرتی را از مصادیق دثالت می‌شمارد^۵ (نوری، ۱۴۰۸، ۱۴: ۲۹۱) و زنان را از غیرت؛ یعنی رشک بردن و بدگمانی نسبت به مردان خود باز می‌دارد و به شکیبایی بر غیرت و ناموس پرستی مردان دستورشان می‌دهد. (مدرسی، ۱۳۹۰: ۶۰۴)

حمایت و حفاظت از ناموس، ارتباط تنگاتنگ با شرف و مردانگی شخص مسلمان دارد؛ چنانکه در استعمال زبان فارسی به معنای حمیت و عزت و شرف آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۷، واژه غیرت) پدیده بی‌غیرتی، می‌تواند بر اساس قانون مدنی از مصادیق حسن معاشرت باشد. (ماده ۱۱۰۳ ق.م) اسلام با تأکید از انسان خواسته که از ناموس و هم‌کیشان خود در برابر هرگونه گزند داخلی و خارجی، دفاع کند و کم‌ترین مسامحه‌ای از خود بروز ندهد. چنانکه شوهر می‌تواند زن خود را از حرفه یا صنعتی که منافعی مصالح خانوادگی یا حیثیات خود یا زن باشد منع کند، (ماده ۱۱۱۷ ق.م) پس این حق را دارد که نسبت به ناموس خود اجازه انتشار فیلم‌های غیراخلاقی حتی توسط خود زن را ندهد؛ زیرا انتشار فیلم‌های غیراخلاقی منافعی مصالح خانوادگی و حیثیات زن است. حتی روایت شده که «اگر کسی ببیند که مرد بیگانه‌ای با همسرش نزدیکی می‌کند، می‌تواند هر دو را بکشد». (حرعاملی، بی‌تا، ۲۸: ۱۴۹) به همین منظور بر زنان لازم است که از هرگونه خودنمایی و تحریک مردان

۱. إِنَّ اللَّهَ غَيُّورٌ يُحِبُّ كُلَّ غَيِّورٍ

۲. ولغیرته حرم الفواحش ظاهرها و باطنها

۳. «اللّٰهُ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ»

۴. إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ لِلْمُؤْمِنِ فَلْيَغَرْ، مَنْ لَا يَغَارُ فَإِنَّهُ مَنكُوشُ الْقَلْبِ

۵. والديوث وهو الذي لا يغار

امتناع ورزند؛ چنانکه بر مردان نیز لازم است ناموس خویش را از رفت و آمدهای غیرضروری، پوشیدن لباس های زننده، هرگونه خودآرایی در اجتماع و فضای مجازی و سخن گفتن و روبرو شدن با نامحرم و غیره بازدارند تا زمینه های ناامنی ناموسی محو شده، جای خود را به امنیت و عفت بدهد.

مواجهه امروزی با فضای مجازی که به گفته کارشناسان و صاحب نظران به عرصه حقیقی زندگی بشر تبدیل شده است، (وکیل ها، ۱۳۹۲) چالش هایی را در جامعه ایجاد کرده که حاصل توسعه سریع اینترنت و شبکه های اجتماعی و پایین بودن دانش رسانه ای جامعه است. در شبکه های اجتماعی نیز مانند سایر رسانه ها، افراد و گروه های مغرض با اهداف از پیش تعیین شده و با شیوه های مخصوص، اقدام به تبلیغات ضد دینی و حمله به اعتقادات مذهبی می نمایند. گاه پس از تحقیق و ریشه یابی در می یابیم که هدف اصلی گردانندگان برخی از این شبکه ها، دین زدایی و حمله به مقدسات بوده است. (رکنی حسینی، کد خبر: ۴۶۹۳۸۸۳) فضای مجازی با داشتن جنبه های مثبت در عرصه های گوناگون علمی، گسترش فرهنگ و هموارسازی زمینه کسب و کار و ارتباطات، می تواند زمینه ساز برخی از آسیب های اجتماعی و روانی نیز باشد. بر این اساس، تحقیق در این زمینه و شناسایی آسیب های ناشی از این فضا و ارائه راهکار برای حل معضلات و آسیب ها، یک ضرورت پژوهشی است.

۱. مفهوم بی غیرتی

غیرت در لغت به معنای تعصب، حمیت، حسد، رشک، رگ، صفت مردانگی، مروت، ناموس پرستی است و بی غیرت به معنای بی آبرو، بی حمیت، بی ناموس، ناکس، بی عار، کاهل، لالابالی است. (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه) مراد از بی غیرتی در فضای مجازی، آن است که فرد دچار یک اختلال شخصیتی و اخلاقی می شود؛ به گونه ای که به خود و خانواده اش این اجازه را بدهد که تصاویر و ویدئوهای غیراخلاقی و غیر اسلامی از خود یا اطرافیانش را به نمایش گذاشته یا به تماشای صحنه های غیراخلاقی در فضای مجازی بنشیند. بی غیرتی می تواند باعث بروز آسیب هایی شود؛ مانند نقض حریم خصوصی افراد، انزوا و دور ماندن از محیط های واقعی اجتماع، از بین

رفتن روابط صحیح اجتماعی، تضعیف نهاد خانواده و صله ارحام، بی‌هویتی، بحران هویت و اختلال شخصیت در بین نوجوانان و جوانان، فریب و بهره‌کشی جنسی، تلف شدن وقت جوانان و فاصله گرفتن آن‌ها از واقعیت، وابستگی شدید روانی و فکری به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، آسیب‌های جسمانی از قبیل فشارهای عصبی، انزوا، چشم‌درد، گسست فکری و عاطفی و خیلی از مسائل دیگر شود.

۲. علل بی‌هویتی

۱-۲. عادی انگاری گناه و تبدیل نابهنجاری به هنجار

عادی انگاری گناه یا همان شکسته شدن قبح گناه در جامعه، به این معنا است که زشتی و بدی ناشی از عمل گناه از بین می‌رود و برای مردم به یک امری عادی تبدیل می‌شود. درواقع علت بروز عادی شدن گناه این است که به تدریج گناه یا رفتارهای ناپسندی را که در ابتدا توسط جامعه غیرقابل قبول تلقی می‌شد، به مرور زمان به یک وضعیتی تبدیل می‌کند که به نظر می‌رسد طبیعی و قابل قبول باشد. این فرایند که در علم جامعه‌شناسی به‌عنوان یک فرایند اجتماعی و فرهنگی بررسی می‌شود، ممکن است به دلیل تغییرات در ارزش‌ها، باورها، فرهنگ و سیاق اجتماعی رخ دهد. به‌عنوان مثال رفتارهایی که در گذشته تحت عنوان گناه یا ناپسند تلقی می‌شده، ممکن است به دلیل تغییر در نگرش‌ها و ارزش‌های جامعه، به‌مرور زمان به‌عنوان امر قابل قبول و عادی مورد توجه قرار گیرند.

عواملی مانند تغییرات فرهنگی، تحولات اجتماعی، تغییرات در ساختارهای اجتماعی و تأثیر رسانه‌ها، می‌تواند در فرایند عادی شدن گناه تأثیرگذار باشد. این موضوع می‌تواند مورد مطالعه و تحلیل در زمینه علم جامعه‌شناسی قرار گیرد تا به درک بهتری از تحولات اجتماعی و فرهنگی در جوامع مختلف برسیم. ازجمله دلایلی که باعث شکسته شدن قبح گناه می‌شود، بازگو کردن گناه و نمایش دادن آن در فضای مجازی است. از مهم‌ترین سفارش‌ها دین اسلام، ایجاد مانع به‌منظور جلوگیری از شکسته شدن قبح گناه است؛ بدین معنا که زشتی عمل، همواره باقی بوده و مورد نهی

اجتماع قرار بگیرد. بنابراین زمانی که گناه، عادی جلوه کند و کوچک انگاشته شود، مرد با مشاهده فیلم‌ها و عکس‌هایی که از همسرش در فضای مثلا اینستاگرام پخش می‌شود، هیچ عکس‌عملی از خود نشان نمی‌دهد.

پلیدی گناه در نظر عامه مردم و حفظ ظاهر جامعه از آلودگی‌ها، خود سد بزرگی در برابر فساد است. بدیهی‌ترین نتیجه از بین رفتن قبح گناه، پدید آمدن بحران معنویت‌گرایی است (شعبان زاده، ۱۴۰۰، ۴) که نه تنها دامن‌گیر فرد گناهکار، بلکه دامن‌گیر تمام جامعه خواهد شد. در حال حاضر طیف گسترده‌ای از شبکه‌های ماهواره‌ای، مورد توجه و استقبال مخاطبان قرار گرفته است. شبکه‌هایی که با ارائه تصویرهای مستهجن و مبتذل و خلاف عفت عمومی، باعث ضعف باورهای دینی و کاهش معنویت شده و بهترین زمینه را برای ایجاد بزهکاری و جرائم ایجاد می‌کند. وقتی فضایی برای رشد و بالندگی باورهای دینی و نهادینه شدن ارزش‌های معنوی در خانواده فراهم نشده باشد، پیامدهای خطرناکی مثل جرائم و بزهکاری را در پی دارد. (شام بیاتی، ۱۳۸۵: ۲۳۰)

۲-۲. چشم و هم‌چشمی

معیار انتخاب در زندگی انسان‌های موحد، فرمان و آموزه‌های الهی است؛ اما متأسفانه برخی از افراد بدون تأمل و تفکر و تنها از روی تقلید به انجام اعمالی می‌پردازند که از نظر شرع مقدس مذموم است. چنین افرادی با خود می‌گویند وقتی دیگران فلان گناه را انجام می‌دهند، پس من هم انجام می‌دهم. غافل از اینکه خداوند، انسان را برای برگزیدن راه درست، به قدرت عقل توانمند ساخته و آن را به نور وحی نیز آراسته و هیچ‌گاه پیروی کورکورانه او را از اکثریت نپذیرفته است؛ زیرا این عمل انسان را متجری بر گناه می‌سازد، به این صورت که در تمامی أفعال خود اعم از گناه و ثواب، از دیگران تقلید می‌کند. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «کسی که خشنودی مردم را به چیزی که موجب خشم خدا می‌شود، طلب کند همان ستایشگر، سرزنشگر او خواهد شد.»^۱ (قمی، بی‌تا، ۲: ۶۷۵) در همین زمینه، تقلید از فرهنگ غرب می‌تواند بسیار

۱. من طلب رضی الناس بسخط الله جعل الله حامده من الناس ذامًا.

آسیب‌زا باشد. غربی‌ها تلاش دارند تا با سیاست اشاعه فرهنگ غربی و بی‌بندوباری در کشورها و جوامع اسلامی، جنگ نرم را اداره کنند که شبکه‌های اجتماعی یکی از ابزارهای آن‌ها است. لذا اگر تدبیر مسئولان و صاحب‌نظران کارساز نشود، آینده‌ای شوم در انتظار فرهنگ و تمدن اسلامی است.

۲-۳. غیرواقعی فرض کردن فضای مجازی

در فرهنگ غرب، فضای مجازی مفهومی است که یک فناوری دیجیتال به هم پیوسته و گسترده را توصیف می‌کند و به دنیای آنلاین به عنوان یک جهان «جدا» و متمایز از واقعیت روزمره اشاره می‌کند. (تعریف فضای مجازی در انگلیسی ایالات متحده توسط واژه‌نامه‌های آکسفورد) هرچند، در همین فرهنگ غرب هم اعتقاد بر این است که در بین افراد در فضای مجازی، یک کد قوانین و اخلاق مشترک وجود دارد که متقابلاً برای همه مفید است و تحت عنوان سایبریتیک شناخته می‌شود. بسیاری حق حفظ حریم خصوصی را برای کد عملکردی متخصصان سایبری مهم‌ترین می‌دانند (Richard A. Spinello, "Cyberethics: Morality and Law in Cyberspace") چنین مسئولیت‌های اخلاقی هنگام کار آنلاین با شبکه‌های جهانی، به ویژه وقتی نظرات با تجربیات اجتماعی آنلاین در ارتباط است، دست به دست می‌شود (White House, "The National Strategy To Secure Cyberspace")

بنا بر نظریه درست، فضای مجازی فضایی است که بر بستر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) شکل می‌گیرد و موازی با فضای واقعی و حقیقی است. این فضا فضایی است که در حوزه فرهنگی و اجتماعی زمینه‌ساز است. همان‌طور که در فضای واقعی در زمینه اجتماعی و فرهنگی زندگی می‌کنیم، در این فضا نیز در یک زمینه (Context) زندگی می‌کنیم و رابطه ما با این فضا رابطه انسان با زمینه است. به همین دلیل به میزانی که فضای واقعی به ما موجودیت و وجود می‌بخشد و انسان مدنی الطبع را می‌سازد در فضای مجازی هم مدنی متناسب با فضای واقعی وجود دارد که خصایص خاص خود را می‌طلبد.

بنابراین برخی از افرادی که بی‌بندوباری و بی‌غیرتی را در فضای مجازی رواج

می‌دهند، بر این عقیده‌اند که فضای مجازی یک فضای کاملاً غیر واقعی و غیر حقیقی است. لذا گمان می‌کنند که افراد می‌توانند تمام هر آنچه را که در خارج از این فضا نمی‌توانند در معرض دید عموم قرار دهند، به تصویر کشیدن آن در آینه این فضا، جایز است. در حالی که در فرهنگ اسلامی، چیزی که امروز به عنوان فضای مجازی معروف شده، در اصل حقیقت است؛ زیرا مجاز را می‌شود کنار زد؛ اما حقیقت را نمی‌توان. بنابراین فضای مجازی در اصل خود، حقیقت است. (جوادی آملی، ۱۳۹۷/۶/۶)

از نظر آیت الله خامنه‌ای، فضای مجازی امروز از فضای حقیقی زندگی ما چند برابر بزرگ‌تر شده است. بعضی‌ها اصلاً در فضای مجازی تنفس می‌کنند، زندگی‌شان در فضای مجازی است. (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۲/۱۳) بنابراین کسانی که باعث نشر محتویات مستهجن می‌شوند، علاوه بر انجام گناه، طبق قانون، مجازات می‌شوند.^۱ (قانون جرائم رایانه‌ای، ماده ۱۳)

۲-۴. در نظر نگرفتن اولویت‌ها

یکی از علت‌هایی که باعث می‌شود افراد بدون هیچ ضرورتی، بیشتر وقت خود را در فضای مجازی صرف کنند و در مرداب بی‌غیرتی فرو روند، در نظر نگرفتن اولویت‌ها است. اصولاً وقتی پرداختن به نیاز ضروری خانواده از اولویت خارج می‌شود، شخص به جای پرداختن به خانواده، احساس فراغت کامل می‌کند. همین بیکاری مایه خستگی، کم شدن نشاط، تنبلی و فرسودگی و در بسیاری از مواقع، مایه فساد و تباهی و انواع گناهان است. خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «برای انسان جز حاصل تلاش او نیست».^۲ (نجم: ۳۹) روایات یکی از دلایل وسوسه‌گری را بیکاری و تنبلی می‌داند. لذا اگر کسی بیکار شد، چه از لحاظ شغلی و چه از لحاظ متصل نشدن به خدا، گرفتار می‌شود. وقتی برایش فراغت به وجود آمد، وسوسه‌گر می‌آید

۱. هرکس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. و نیز در مواردی اگر قاضی، فرد اشاعه دهنده را مفسد فی الارض تشخیص دهد، به مجازات اعدام محکوم می‌کند.

۲. وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى.

و او را مشغول به چیز دیگری می‌کند. امام علی^(ع) هوا و هوس را برخاسته از فراغت و بیکاری می‌دانند.^۱ (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ۱: ۶۷۱) به همین دلیل، طبق فرمایش پیامبر اکرم^(ص) خداوند، انسان سالم و بیکار را که نه به کار دنیا مشغول است و نه به کار آخرت، دشمن می‌دارد^۲ (ابن ابی‌الحدید، بی‌تا، ۱۷: ۱۴۶) بنابراین بیکاری می‌تواند یکی از علت‌های بی‌غیرتی در فضای مجازی باشد و انسان را از هدف اصلی خلقت و سعادت واقعی دور سازد.

۳. آثار بی‌غیرتی

۳-۱. تزلزل خانواده

مهم‌ترین اثر بی‌غیرتی در فضای مجازی، تزلزل خانواده است. وقتی ارکان یک خانواده دچار بی‌غیرتی در فضای مجازی شده‌اند، نه تنها روابط بین زوجین سرد می‌شود، بلکه فرزندان در محیط چنین خانواده‌ای نمی‌توانند رشد فکری و معنوی داشته باشند و همواره به دنبال مأمّن و محلی برای آرامش روحی هستند. در این هنگام حقیقتاً والدین به تکلیف شرعی و قانونی خود عمل نکرده‌اند و طبق قانون باید با آن‌ها برخورد شود.^۳ (ماده ۱۱۷۳ ق.م) وقتی یک زن تصاویر و ویدئوهای غیراخلاقی از خود منتشر می‌کند یا یک مرد با ورود به چنین فضایی، مرتکب نگاه حرام می‌شود، دیگر چه عشق پاک می‌تواند بین این زن و شوهر وجود داشته باشد؟ زمانی که یکی از زوجین وقت خود را صرف فضای مسموم مجازی می‌کنند و با پخش تصاویر غیر اسلامی از خود، لذت نگاه حرام را به دیگران هدیه می‌کنند، دیگر چه پیوند مقدسی می‌تواند بین زوجین وجود داشته باشد؟ ارمغان این سبک زندگی، چیزی نیست جز بدبینی به همسر و سرد شدن روابط زناشویی و به تبع آن، نارضایتی و فرار فرزندان از خانه و درنهایت از هم پاشیدن کانون خانواده.

۱. مِنَ الْفَرَاغِ تَكُونُ الصَّبْوَةُ.

۲. إِنَّ اللَّهَ يَبْغِضُ الصَّحِيحَ الْفَارِغَ، لَا فِي شُغْلِ الدُّنْيَا وَلَا فِي شُغْلِ الْآخِرَةِ.

۳. هرگاه در اثر عدم مواظبت یا انحطاط اخلاقی پدر یا مادری که طفل تحت حضانت اوست، صحت جسمانی و یا تربیت اخلاقی طفل در معرض خطر باشد، محکمه می‌تواند به تقاضای اقربای طفل یا به تقاضای قیم او یا به تقاضای رئیس حوزه قضاییه تصمیمی را که برای حضانت طفل مقتضی بداند، اتخاذ کند.

در قرآن آنچه موجب اتلاف وقت می شود به عنوان لغو، باطل، افراط و به طور کلی بیهوده گرایی و پوچی، سرزنش شده است؛ زیرا موجب نابودی عالی ترین سرمایه زندگی و آفت زیست سالم می گردد. خداوند در تعریف انسان با ایمان می فرماید: «مؤمنان از کارهای بیهوده روی گردان هستند».^۱ (مؤمنون: ۳) در نتیجه بنا به فرمایش امیرالمؤمنین^(ع) کسی که خود را به مسائل بیهوده سرگرم کند از خواسته های واقعی زندگی خود بازخواهد ماند^۲ (خوانساری، ۱۳۶۶، ۵: ۳۳۶)

۲-۳. شیوع گناه یا اشاعه نابهنجاری

در پی عادی انگاری گناه و رواج بی غیرتی در فضای مجازی، گناه در جامعه اسلامی شیوع پیدا می کند. افراد بی غیرتی که صحنه های رکیک از خود یا اطرافیان خود را در فضای مجازی به نمایش می گذارند، مرض بی بند و باری را همچون بیماری مسری، منتقل می کنند. علاوه بر این افرادی هم که با لایک کردن یک صحنه ویدئویی یا یک تصویر غیردینی، باعث جری شدن فرد بی غیرت می شوند، در گناه آنان شریک هستند. قرآن کریم نه تنها برای اشاعه کنندگان فحشا، بلکه حتی کسانی که در دل این عمل را دوست دارند ولو اینکه اقدامی نکرده اند، وعده عذاب دردناک در دنیا و آخرت داده است.^۳ (نور: ۱۹) این تأکید قرآن بر عذاب درباره هر فردی است که دست به اشاعه فحشا می زند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ۱۴: ۴۰۳)

در روایات اسلامی برای اشاعه فحشا آثار فردی و اجتماعی متعددی ذکر شده است، از جمله امام صادق^(ع) می فرماید: «کسی که اشاعه فحشاء می کند از ولایت الهی بیرون و داخل در ولایت شیطان می شود، در حالی که شیطان او را قبول نکند».^۴ (کلینی، ۱۴۰۷، ۴: ۸۰) همچنین در حدیث دیگری آمده است: «اشاعه فحشا نزدیک ترین مرز به کفر است». پیامبر اسلام^(ص) نیز در روایتی نشر دهنده فحشا را مانند انجام دهنده آن برشمرده است. (طبرسی، ۱۳۷۴: ۱۴۰) همچنین پیامبر اسلام^(ص) در حدیثی فرمودند: «پنج خصلت است که اگر آن ها در شما پیدا شد، به

۱. و الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

۲. مَنْ اشْتَغَلَ بِالْفُضُولِ فَاتَهُ مِنْ مُهِمِّهِ الْمَأْمُولُ.

۳. إِنَّ الَّذِينَ يَجْتَوُونَ أَنْ تُشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

خداوند از آتش دوزخ پناه ببرید. اول اگر در میان مردمی که فحشا آشکار شد، در میان آن‌ها طاعون پیدا خواهد شد و بیماری‌هایی پدید خواهد آمد که در پیشینیان آن‌ها نبوده است». (پسندیده، ۱۳۹۳: ۱۲۱)

در فقه نیز اشاعه فحشا حرام و از گناهان کبیره شمرده شده است. (نجفی، ۱۳۶۲، ۱۳: ۳۱۵) گاهی نیت فرد در انتشار تصاویر و فیلم‌های محافل خصوصی، علاوه بر شکستن قبح گناه، توهین و دهن کجی به مقدسات دینی است که این عمل، تخلف از قانون است. بر اساس ماده قانونی، اهانت به دین مبین اسلام و مقدسات آن توسط نشریات، ممنوع است.^۱ (ماده ۲۶ قانون مطبوعات مصوب سال ۱۳۶۴) می‌توان نشر تصاویر و فیلم‌های مستهجن محافل خصوصی را در این قالب گنجانند.

۳-۳. خشونت

شیوه زندگی، تأثیر بسزایی در بروز خشونت دارد از آنجاکه رسانه‌های گروهی به‌ویژه رسانه‌های تصویری دسترسی مستقیم به طیف گسترده‌ای از افراد جامعه دارند و بسیاری از افراد، تحت تأثیر برنامه‌های منفی رسانه قرار می‌گیرند (سوتهیل و دیگران، ۱۳۸۳، ۲۰۸-۲۰۷) بنابراین زمانی که بی‌غیرتی در فضای مجازی گسترش پیدا کند و فرد بدون اینکه تنبیه شود و عاقبت کار خود را ببیند (جوادی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۱-۱۰) وابسته به تماشای صحنه‌های رکیک و غیراخلاقی نماید. آنگاه لذت‌های خوب زندگی تحت الشعاع قرار گرفته و فرد، معتاد تماشای این‌گونه صحنه‌ها و خودارضایی می‌شود. شخص خود ارضا نسبت به کوچک‌ترین محرک محیطی حساس است، حوصله گفت‌وگو با دیگران را ندارد، زودرنج است و به نور زیاد، صدا، رفت و آمد و... حساسیت فوق‌العاده دارد.

درواقع خشونت به‌طور طبیعی از بطن جوامع متولد می‌شود و زمانی که ارزش‌های اجتماعی سقوط می‌کند، خشونت نیز افزایش می‌یابد. شبکه‌های اجتماعی با به نمایش گذاشتن موارد غیراخلاقی و ایجاد فضای بی‌غیرتی، احساسات دائمی و

۱. هر کس به وسیله مطبوعات به دین مبین اسلام و مقدسات آن اهانت کند، در صورتی که به ارتداد منجر شود حکم ارتداد در حق وی صادر و اجرا و اگر به ارتداد نینجامد طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.

ناامیدکننده‌ای را در ما ایجاد می‌کنند. این شبکه‌ها با خشمگین کردن و سرخورده کردن ما، موجب یادآوری این احساس می‌شوند که در زندگی ما خلأهای متعددی وجود دارد که باید آن‌ها را با حوادث و فعالیت‌هایی پرکنیم و البته آن را به جهانیان نیز نشان دهیم. بنابراین تماشاگران این گونه صحنه‌ها نیز دچار خشونت نسبت به همسر و خانواده می‌شوند؛ و در صورت ایجاد عسر و حرج در زندگی زناشویی، طبق قانون اجازه طلاق به زوجه داده می‌شود.^۱ (ماده ۱۱۳۰ ق.م)

۳-۴. افسردگی

یکی دیگر از آثار بی غیرتی در فضای مجازی، ایجاد افسردگی و بیماری‌های روحی است. گاهی ایجاد احساس گناه و عذاب وجدان، سبب ایجاد عدم تعادل روانی می‌شود. به تجربه، ثابت شده که بسیاری از انواع وسواس، اضطراب، استرس، عذاب وجدان، احساس گناه، ناآرامی و بی‌قراری و تاریکی روحی و عدم رضایت از خود و زندگی و افسردگی در افرادی که به خداوند و آخرت ایمان دارند، ناشی از گناه است؛ زیرا در نهاد انسان، نیرویی است که پس از ارتکاب گناه، آدمی را مورد سرزنش قرار داده، آرامش روحی را از او سلب می‌کند. شکنجه‌های وجدان در شخص گناهکار، گاهی به صورت پشیمانی خودنمایی می‌کند و آن، وقتی است که فرد به حالت یأس عجیبی گرفتار می‌گردد و جنایت خود را غیرقابل جبران می‌داند و در نتیجه، از زندگی ناامید و دچار سقوط می‌شود. قرآن کریم نام نیرویی را که به ملامت انسان می‌پردازد، «نفس لوامه» گذاشته و دانشمندان به آن «وجدان اخلاقی» می‌گویند. (محلاتی، ۱۳۹۳، ۲: ۱۹۹)

گاهی نفس عمل گناه، سبب می‌شود که شخص دچار افسردگی و آسیب روحی شود. امام صادق^(ع) می‌فرماید: «چیزی بیشتر از گناه، قلب را فاسد نکند. قلب مرتکب گناهی می‌شود و بر آن اصرار می‌ورزد تا سرنگون و وارونه می‌شود».^۲ (کافی، ۱۴۰۷، ۲: ۲۶۸) بی غیرتی در فضای مجازی و آلوده شدن به این گناه، سبب سلب آرامش می‌شود؛ زیرا

۱. در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد، وی می‌تواند به حاکم شرع مراجعه و تقاضای طلاق کند. چنان چه عسر و حرج مذکور در محکمه ثابت شود، دادگاه می‌تواند زوج را اجبار به طلاق نماید و در صورتی که اجبار میسر نباشد زوجه به اذن حاکم شرع طلاق داده می‌شود.

۲. مَا مِنْ شَيْءٍ أَفْسَدَ لِلْقَلْبِ مِنْ خَطِيئَةٍ إِنَّ الْقَلْبَ لَيَوَاقِعُ الْخَطِيئَةَ فَمَا تَزَالُ بِهِ حَتَّى تُغْلِبَ عَلَيْهِ فَيَصِيرَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ.

ورود به فضاهای گناه‌آلود، انسان را از یاد خدا دور می‌کند و آرامش در سایه یاد خداست.^۱ (رعد: ۲۸) اگر انسان خداوند را فراموش کند، خداوند هم او را فراموش خواهد کرد^۲ (حشر، ۱۹) و او را به غفلت از خود دچار می‌کند؛ به گونه‌ای که پس از گذشت چند سال به ناگاه انسان متوجه می‌شود که عمر خود را با چرخیدن کورکورانه در فضای مجازی، به بطالت گذرانده و این گوهر گران‌بها را از دست داده است.

۳-۵. حسادت

بارها اتفاق افتاده که افراد با به نمایش گذاشتن صحنه‌ها و اتفاقات محرمانه زندگی خود؛ مانند جشن تولد اعضای خانواده را در فضای مجازی در معرض چشم‌زخم افراد حسود و بدخواه قرار می‌دهند. در قرآن اشاره مستقیمی به چشم‌زخم وجود ندارد؛ اما برخی آیات از جمله آیه «وَإِنْ يَكَادُ» را بعضی از مفسران، به این قضیه مربوط می‌دانند. با این حال، بسیاری از مفسران، بنابر منابع فکری خود و روش تفسیری معمول، پاره‌ای از آیات قرآن را ناظر به چشم‌زخم دانسته‌اند و گفته‌اند در آیه «وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ»، (یوسف: ۶۷) یعقوب از ترس چشم‌خوردن پسرانش، به ایشان توصیه کرد که همگی نه از یک دروازه، بلکه از دروازه‌های مختلف وارد شوند؛ زیرا پسران حضرت یعقوب زیاروی و برومند و پرشمار بودند. (طبرسی، ۱۴۱۵، ۵: ۴۲۸) در احادیث نیز موضوع چشم‌زخم به صراحت بیان شده است. از جمله حدیث مشهوری از پیامبر اسلام (ص) که می‌گوید: «چشم‌زخم واقعیت دارد و مرد را در قبر و شتر را در دیگ قرار می‌دهد». (مجلسی، ۱۴۰۳، ۶۳: ۲۶) در سراسر جهان، باور بر آن است که افرادی که به نحوی دچار محرومیت، فقر، نقص و به‌طور کلی احساس کمبود نسبت به دیگرانند، ممکن است به دیگران حسادت بورزند. (رَبْرَزَبی، ۱۹۷۷، ش ۹)

بنابراین به نمایش گذاشتن صحنه‌های محرمانه با چهره غیردینی، نه تنها باعث گناه است، بلکه می‌تواند زمینه ایجاد سبب وضعی چشم‌زخم و بروز زیان نیز باشد.

۱. أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ.

۲. نَسُوا اللَّهَ فَنَسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ.

۴. راهکارهای علاج بی غیرتی در فضای مجازی

۴-۱. ارتباط اجتماعی با خویشاوندان

ارتباط با خویشاوندان مذهبی و صله رحم، بهترین کانال ارتباطی ما با عالم واقع و دور شدن از فضای مخرب مجازی است. همین امر سبب رشد معنویت و دوری از بی غیرتی می شود؛ چنانکه حضرت رسول اکرم^(ص) فرموده است: «الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ». (طوسی، ۱۴۱۴، ۱: ۵۱۸) به این معنا که انسان به دین دوستش است. پس هریک از شما بنگرد که با چه کسی دوستی می کند.

یکی از راهکارهایی که از نگاه دینی جالب توجه است و می تواند نقش اثرگذاری در پیشگیری و مصونیت از گناه ایجاد کند، راهکار تحکیم روابط خویشاوندی یا همان صله رحم است که از نگاه قرآن کریم و سنت معصومان^(ع) حائز اهمیت فراوان است. پیوندهای خویشاوندی مستحکم و مبتنی بر حس همدلی و خیرخواهی، به سبب آنکه از سویی فضا را برای نظارتی همگانی توسط افرادی که با یکدیگر پیوند دارند، نسبت به عملکرد همدیگر آماده می کند و از دیگر سو به تقویت احساس عزت نفس و شخصیت در افراد که نقشی مهم در پرهیز از ناهنجاری ها دارد، می انجامد و همچنین امنیت و آرامش روانی را به آنان ارزانی می دارد، راهکار مهمی در پیشگیری از گناه و جرم از نگاه دینی به شمار می رود. شخصی که مدتی وقت خود را صرف گناه در فضای مجازی کرده، اکنون با پیوستن به خویشاوندان و نزدیکان با برقراری ارتباط فیزیکی و روحی با ارحام احساس لذت می کند و از عمل رذیله مرتکب شده در فضای مجازی، دست برمی دارد. چراکه صله رحم باعث تزکیه نفس و پاکی درون انسان از گناه می شود.^۱ (کلینی، ۱۴۰۷، ۲: ۱۵۲) صله رحم و ارتباطات خویشاوندی، هم در ارائه ارزش های مثبت و گسترش هنجارها و پایبندی افراد به آن نقش مؤثری دارد و هم نسبت به ناهنجاری ها و بزهکاری های اجتماعی و دوری از استفاده های بی مورد از دنیای مجازی و آسیب های آن نقش بازدارندگی خواهد داشت و همانند هدایتگر اجتماعی نامرئی، اعضای خانواده را زیر چتر حمایتی خود قرار می دهد.

۱. صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُزَكِّي الْأَعْمَالَ.

۴-۲. تلاش و انجام اعمال صالح

یکی از آموزه‌های مهم و از عوامل اساسی در بهداشت روان و سلامتی روح، اشتغال به کار و تلاش سازنده است. کار و تلاش و انجام اعمال صالح، سبب ایجاد حیات طیبه شده و انسان را از داشتن یک زندگی گناه‌آلود مصون می‌دارد. چنانکه خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «هرکس کار شایسته‌ای انجام دهد، خواه مرد باشد یا زن، در حالی که مؤمن است، او را به حیاتی پاک زنده می‌داریم و پاداش آن‌ها را بهترین اعمالی که انجام می‌دادند، خواهیم داد».^۱ (نحل: ۹۷)

بیکاری، از کارافتادگی یا انجام کار غیرمفید یکی از مشکلات اساسی انسان در زندگی فردی و اجتماعی و از عوامل پریشانی و بی‌غیرتی در فضای مجازی است. بیکاری تنها ضربه اقتصادی به فرد و جامعه نمی‌زند، بلکه ضرر و خطر بزرگ‌تر آن معطوف به آسیب‌های روحی و رفتاری است؛ زیرا بیکاری انسان را از حیثیت و شخصیت واقعی و بهنجار خویش تنزل می‌دهد و او را از وقار و اعتماد به نفس که در پرتو کار و تلاش حاصل می‌شود، می‌اندازد. کار به انسان شخصیت می‌دهد، عزت و جوانمردی می‌بخشد و از آسیب‌ها مصون می‌سازد. درباره اهمیت کار و نقش آن در بهداشت روانی و آرامش روحی افراد جامعه، اندیشمندان و نویسندگان صاحب‌نام مطالب ارزشمندی بیان کرده‌اند و حتی «کاردرمانی» را به‌عنوان روشی برای آرامش روح و روان انسان‌ها معرفی کرده‌اند. ولتر، نویسنده معروف، درباره اهمیت کار و نقش روان‌شناختی آن می‌نویسد: هر وقت احساس می‌کنم که درد و رنج بیماری می‌خواهد مرا از پای درآورد به کار پناه می‌برم و کار بهترین درمان دردهای درونی من است. (میلانی‌فر، ۱۳۸۴، ۱۹۹)

پاسکال می‌گوید: «مصدر و منشأ کلیه مفسد فکری و اخلاقی بیکاری است و هر کشوری که بخواهد این عیب بزرگ را رفع کند، باید مردم را به کار وادارد تا آرامش کلی در افراد جامعه برقرار شود». (همان) به نظر برخی از دانشمندان بزرگ، کار یکی از عوامل سازنده و تربیت‌کننده انسان است. (مطهری، ۱۳۷۱: ۴۱۰)

۱. مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰٓةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ.

۴-۳. انجام تفریحات سالم

شادی و تفریحات سالم، فرصت‌هایی است که زمینه بهره‌برداری بیشتر از اوقات عمر را فراهم می‌کند. تفریحات سالم شامل مواردی است که انسان را برای انجام وظایفی که در زندگی فردی و اجتماعی دارد، آماده‌تر کند و به او انگیزه بدهد. به همین خاطر تفریح سالم به هیچ وجه در آمیخته با گناه و معصیت و با بی‌تعهدی و بی‌مسئولیتی نیست. تفریحی که بتواند ذهن را از خستگی برهاند، انرژی بدهد و جسم و روح انسان را برای فعالیت‌های روزمره آماده کند، مناسب‌ترین تفریح است. در روایات یکی از بهترین تفریحات این است که انسان وظایفش را به‌درستی انجام دهد.^۱ (ابن بابویه، ۱۴۰۶: ۳۳۷) یکی از مهم‌ترین وظایف انسان این است که از فرصت‌های زندگی به نحو احسن استفاده کند و به انجام کارهای صالح بپردازد، نه اینکه با گذران وقت در فضای مجازی به انجام گناه و بی‌غیرتی مبتلا شود.

ورزش باعث شادی و لذت بردن انسان می‌شود؛ بدن به هنگام لذت، دوپامین ترشح می‌کند. ((Tomkins D. M. & Sellers, E. M. (2001)) این لذت می‌تواند از عادت کردن به ورزش، اعتیاد به مواد مخدر، عادت کردن به پرخوری و ... ترشح شود. همان‌طور که ترشح دوپامین ایجاد شده توسط ورزش، می‌تواند اعتیاد به پرخوری و اعتیاد به مواد مخدر را کاهش دهد، موارد دیگر اعتیاد، مانند اعتیاد به فضای مجازی را هم می‌تواند کاهش دهد. نه تنها دوپامین در ایجاد هیجان‌های مثبت و احساس لذت نقش اساسی دارد بلکه نتایج پژوهش‌های اخیر حاکی از آن است که این هورمون می‌تواند از طریق عمل روی فضاهای مغزی هم‌جوار با فضاهای مسئول پاداش، سبب بروز رفتارهای منفی نیز بشود. ((Lopez, M. Gonzalez, C. Moreno, G. & Navarro, N. (2008))

یکی از رفتارهای منفی، اعتیاد به بی‌غیرتی در فضای مجازی است که ورزش کردن یکی از راهکارهای مناسب برای علاج این اختلال روانی و اخلاقی است. جایگزینی لذت ورزش به جای لذت اعتیاد به بی‌غیرتی در فضای مجازی، سبب مصونیت مغز نسبت به آسیب‌های ناشی از آن می‌شود.

۱. اجْتَهِدُوا أَنْ يَكُونَ زَمَانُكُمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ: سَاعَةٌ مِنْهُ لِمُنَاجَاةِ اللَّهِ. وَ سَاعَةٌ لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةٌ لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَ الثَّقَاتِ وَ الَّذِينَ يَعْرِفُونَ غُيُوبَكُمْ وَ يَخْلِصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ وَ سَاعَةٌ تَحْلُونَ فِيهَا لِلذَّاتِكُمْ وَ بِهَذِهِ السَّاعَةِ تَقْدِرُونَ عَلَى الثَّلَاثِ سَاعَاتٍ.

۴-۴. مطالعه مفید و اثربخش

مطالعه کتاب و عظمت آن در اسلام و قرآن تا آنجایی است که پروردگار جهانیان یکی از سوره‌های قرآن را «قلم» نام‌گذاری نموده است.^۱ (قلم: ۱) اعتیاد مغز به پیوند ذهن نسبت به فضای گناه‌آلود مجازی و ایجاد یک عملکرد غلط به تدریج باعث مسمومیت ذهن و قوه ادراک شخص می‌شود. در چنین هنگامی نهادینه کردن عادت به مطالعه کتاب‌های مفید می‌تواند بر روند رشد معنوی ذهن اثرگذار بوده و فرد را در مسیر درست هدایت کند. چراکه کتاب خواندن باعث تغییرات مثبت در عملکرد مغز و کارکردهای مغزی انسان می‌شود و در نتیجه کارکرد مطلوب و مناسب مغز، باعث سلامت روانی بهتر می‌شود و خروجی سلامت روانی بهتر در زندگی باعث بروز رفتارهای مطلوب و تصمیمات مناسب‌تر در زندگی می‌شود. مطالعه، انسان را از هویت خود باخبر می‌کند و راه درست زیستن را به او می‌آموزد. کتاب همواره در تمامی دوره‌ها و زمان‌ها کمک‌حال بشر بوده است تا آدمی با اندیشه‌های سالم در مسیر درست زندگی گام بردارد.

اگر خوب دقت کنیم می‌توان اندیشه‌های درست را از درون یک کتاب بیرون کشید و آن را به‌عنوان یک الگوی درست در زندگی قرارداد. کتاب می‌تواند یک معلم باشد تا اصول زندگی را به ما بیاموزد و اخلاق انسانی و معرفت را در وجود ما نهادینه کند. بشر نیاز دارد تفکر کند و از ژرفای خیال خود، به باطن جان فرورود و به حقایق خلقت و وجود خود، آگاهی یابد. دلیل اکثر فکرها نآرام و بیماری‌های روحی و روانی، از عدم مطالعه است؛ زیرا انسان دشمن چیزی است که نمی‌فهمد.^۲ (نهج‌البلاغه، ح ۱۷۲) تعصبات نادرستی که بر بعضی افراد حاکم است، ناشی از دانش کم است.

۴-۵. توبه و رفتن به اماکن مذهبی

رفتن به اماکن مذهبی و زیارتگاه‌ها سبب تحول عمیق حال و اعمال و اخلاق و فاصله گرفتن از آلودگی‌های قبل و گناهان گذشته و احساس نشاط می‌شود. ائمه هدایت‌گرند

۱. ن والقلم و ما یسطرون.

۲. النَّاسُ أَغْدَاءُ مَا جَهِلُوا.

و زیارت ائمه و سلام برایشان سبب هدایت ما نیز خواهد شد. چنانکه در زیارت جامعه کبیره را با صفت هدایتگری شان مورد خطاب قرار می دهیم.^۱ البته قدم نخست قبل از زیارت، توبه و استغفار است که به تعبیر نبی مکرم اسلام در مانگر گناه است.^۲ (نوری، ۱۴۰۸، ۵: ۳۱۷) کسی که به عمد رفتاری را مرتکب می شود و می داند آن رفتار و عمل بین او و خداوند فاصله می اندازد و رابطه او با خدا و اولیای الهی را قطع می کند، چگونه انتظار دارد از زیارت دوستان خدا و مقربان درگاه الهی، بهره مند گردد و از جهت اخلاقی و تربیتی، ارتقا یابد؟ مشخص است که چنین فردی، آمادگی لازم برای بهره مندی از زیارت معصومین و سایر اولیای الهی را ندارد.

بر این اساس، قدم نخست در رهایی از این معضل و فراهم شدن زمینه برخورداری از فیوض معنوی در زیارت، ترک گناه و به دنبال آن، طلب آمرزش برای گناهان گذشته است. استغفار از گناهان باعث می شود زنگارهای دل زدوده شود و حائل ایجاد شده میان انسان و خدا و مقربان درگاه او، برطرف گردد. در این حالت، فرد به تدریج احساس می کند که می تواند با خدا و اولیای دین ارتباط برقرار کند، درخواست های خود را از آنان مطرح سازد و پاسخ لازم را دریافت نماید. می تواند با زیارت معصومین و دیگر بزرگان دین، از الطاف الهی در زمینه اخلاقی و تربیتی بهره مند گردد. بنابراین لازم است که فرد با کسب آگاهی و ترک گناه با شرکت در اماکن مذهبی، بی غیرتی در فضای مجازی را کنار گذاشته و به دنبال ترمیم روح و روان خویش باشد.

۴-۶. عبرت آموزی

جهانی که در آن زندگی می کنیم بر پایه علت و معلول نهاده شده و وقوع هر امری در اثر فراهم آمدن اسباب و شرایط خاص آن صورت می پذیرد. حیات بشری نیز از این قاعده مستثنی نیست. در پیش گرفتن رفتار درست در زندگی، حیات طیّب و موفق را به دنبال دارد و برعکس، تبعیت از هواها و وسوسه های نفسانی و شیطانی، هلاکت و ناکامی در وصول به سعادت بشری را در پی دارد. با بررسی عواقب بی غیرتی و

۱. اَلْسَّلَامُ عَلٰی اَئِمَّهٖ الْهُدٰی وَ مَصَابِيحِ الدُّجٰی.

۲. لِكُلِّ دَاۤءٍ دَوَآءٌ وَ دَوَآءُ الذُّنُوْبِ الْاِسْتِغْفَارُ.

تفکر پیرامون جنبه‌های منفی آن و تجربه‌های تلخ دیگران در زندگی می‌توان درس عبرت گرفت. یکی از شیوه‌های مهمی که در نظام تربیتی اسلام بسیار مورد توجه است، «عبرت‌آموزی» است. قرآن کریم تاریخ زندگی افرادی را که قبلاً مرتکب گناه شده‌اند وسیله‌ای برای عبرت ما قرار داده است.^۱ (یوسف: ۱۱۱)

در خصوص موضوع مورد بحث، عبرت گرفتن از مشکلات به وجود آمده در نظام‌های خانوادگی و اجتماعی جوامع غربی که پیشرو در استفاده از فضای مجازی بوده‌اند و به سبب بی‌غیرتی، دچار سردرگمی‌ها و اختلالات و مشکلات فراوانی در این حوزه گردیده‌اند، می‌تواند راهنمایی برای ما باشد تا اسیر دام‌های فضای مجازی نشویم.

نتیجه‌گیری

یکی از جنبه‌های منفی فضای مجازی بی‌غیرتی است که سبب ایجاد آسیب‌های روانی و اخلاقی در فرد و اجتماع پیرامون شخص می‌شود و آثار مخرب اخلاقی و تربیتی برای اشخاص، خانواده‌ها و جوامع دارد. عادی انگاری گناه، چشم و هم‌چشمی، غیرواقعی فرض کردن فضای مجازی و بی‌کاری از مهم‌ترین علل بی‌غیرتی در فضای مجازی است.

از آثار بی‌غیرتی در فضای مجازی می‌توان به تزلزل خانواده، شیوع گناه، خشونت، افسردگی و چشم‌زخم اشاره کرد؛ که اگر شیوع گناه، همراه با نیت سوء و توهین به اسلام باشد، منع قانونی نیز در پی دارد.

اسلام دینی است که در همه ابعاد زندگی برنامه‌های مفیدی دارد. اسلام برای حفاظت از عزت و حیثیت خود و خانواده و حتی دیگران، دستور و برنامه‌های اکیدی دارد که برای پیشگیری از پدیده بی‌غیرتی مؤثر است؛ اما در زمان کنونی که بسیاری از افراد و خانواده‌ها در دام این پدیده شوم افتاده‌اند، دل سپردن به برنامه‌های دینی و راهکارهای تربیتی و اخلاقی، می‌تواند بسیار کمک‌کننده ثمربخشی باشد. توبه و آشتی با خداوند، صله رحم، کار و تلاش، اعمال صالح، تفریحات سالم و ورزش، مطالعه مفید و اثربخش، بخشی از این راهکارهای سودبخش است که در این مقاله بررسی شد.

۱. لقد كان في قصصهم عبرة لأولی الالباب

فهرست منابع

قرآن کریم

الف. کتاب

۱. ابن ابی الحدید، (بی تا)، شرح نهج البلاغه، قم: مكتبة آية الله العظمى المرعشي النجفی.
۲. ابن بابویه، علی، (۱۴۰۶ق) فقه الرضا، قم: مؤسسة آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث.
۳. بهروز میلانی فر، (۱۳۸۴)، بهداشت روانی، تهران: قومس.
۴. پسندیده، عباس، (۱۳۸۳) پژوهشی در فرهنگ حیا، قم: دار الحديث.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۴۱ق)، غررالحکم، (تحقیق: سید مهدی رضایی)، قم: دار الكتاب الإسلامی.
۶. جوادی آملی، (۱۳۹۷/۶/۶)، فضای مجازی از منظر بزرگان، گنجینه معارف.
۷. حرعاملی، محمد بن حسن، (بی تا)، وسائل الشیعه، قم: مؤسسة آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث.
۸. خامنه‌ای، سید علی، (۱۳۹۵/۲/۱۳)، بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار معلمان و فرهنگیان.
۹. خوانساری، جمال‌الدین محمد، (۱۳۶۶)، شرح بر غررالحکم و دُرر الکلم، تهران: دانشگاه تهران.
۱۰. دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، لغت نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران.
۱۱. سوتھیل، کیت، مویرا پیلو و کلر تیلور، (۱۳۸۳) شناخت جرم‌شناسی، (ترجمه: میرروح الله صدیق، بطحایی اصل)، تهران: نشر دادگستر.
۱۲. شام بیاتی هوشنگ، (۱۳۸۵)، بزهکاری اطفال و نوجوانان، تهران: نشر ژوبین.
۱۳. طبرسی، علی، (۱۴۱۸ق)، مشکاة الأنوار، (تحقیق: مهدی هوشمند)، دار الحديث.

۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، (۱۴۱۵م)، *مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن*، بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.

۱۵. طوسی، محمد بن الحسن، (۱۴۱۴) *الامالی*، قم: دار الثقافة.

۱۶. قمی، شیخ عباس، (بی‌تا)، *سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار*، قم: نشر اسوه.

۱۷. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۶۷) *فروع کافی*، طهران: رد مک.

۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷)، *الکافی*، تهران: دار الکتب الإسلامية.

۱۹. مجلسی، محمد باقر، (۱۴۰۳) *بحار الانوار*، بیروت: مؤسسة الوفاء.

۲۰. مدرسی، محمدتقی، (۱۳۹۰)، *احکام معاملات*، قم: انتشارات محبان الحسین^(ع).

۲۱. مطهری، مرتضی، (۱۳۷۱)، *تعلیم و تربیت در اسلام*، تهران: نشر صدرا.

۲۲. مکارم شیرازی، (۱۳۷۴)، *تفسیر نمونه*، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۲۳. نجفی، محمد حسن، (۱۳۶۲)، *جواهر الکلام*، (تحقیق: عباس قوچانی)، بیروت: دار احیاء التراث العربی.

۲۴. نوری، حسین بن محمدتقی، (۱۴۰۸ق)، *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*، قم: مؤسسة آل البيت^(ع).

ب. قوانین

۲۵. قانون جرائم رایانه‌ای

۲۶. قانون مدنی

۲۷. قانون مطبوعات

ج. مقالات

۲۸. جوادی، فاطمه، فرامرز سهرابی، محمدرضا فلسفی نژاد، و احمد برجعلی، (۱۳۸۷)،

«بررسی تأثیر و سبک مداخله (نظارت) در تماشای خشونت تلویزیونی بر

پرخاشگری پسران ۹-۱۱ ساله»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی (پژوهش و سنجش)

صفحات ۷-۳۲.

۲۹. شعبان زاده، محبوبه، (۱۴۰۰)، «بررسی عوامل ایجاد بحران معنویت‌گرایی از نگاه روایات

قرآن»، نشریه آفاق علوم انسانی، دوره ۵، شماره: ۵۳.

۳۰. هرلد ر بترزبی، (۱۶۷۷)، «وصف موجز لبعض ممارسات الطب الشعبي فی ولاية

إسطنبول»، (ترجمه: یوسف داود عبدالقادر)، بی‌جا: التراث الشعبي، سال هشتم، ش ۹.

۳۱. وکیل‌ها، سمیرا، (۱۳۹۲)، «تأثیر فضای مجازی بر عرصه هویت فرهنگی»، فصلنامه

مطالعات جامعه‌شناختی ایران، سال سوم، شماره نهم، صفحات ۶۳ تا ۷۹.

د. منابع لاتین

32. Lopez, M., Gonzalez, C., Moreno, G., & Navarro, N. (2008). The pharmacology of the endocannabinoid system: Functional and structural interactions with other neurotransmitter systems and their repercussions in behavioral addiction. *Addiction Biology*, 13(2): 160 – 187

33. Richard A. Spinello, “Cyberethics: Morality and Law in Cyberspace

34. Tomkins D. M., & Sellers, E. M. (2001). Addiction and the brain: The role of neurotransmitters in the cause and treatment of drug dependence. *Canadian Medical Association*, 164(6): 445 – 49.

35. White House, “The National Strategy To Secure Cyberspace”